

TÜRK DİLİ II

Hafta 8

Okutman Engin ÖMEROĞLU

DİL BİLGİSİ

3. Anlatım Bozuklukları

3.4. Dilbilgisi Kuralları ile ilgili Hatalar

3.4. 1. Tamlama Hataları

Sanat ve politik yönden başarılı sayılırız. (Y)

Sanatsal ve politik yönden başarılı sayılırız. (D)

Sanat ve politik yönden tamlaması yanlış kurulmuştur, doğrusu “**sanatsal ve politik yönden**” dır.

Yukarıdaki cümlede bulunan tamlamada “sanat” sözcüğü, sözcük türü olarak ad; “politik” sözcüğü ise sıfattır. Bu tamlamadaki anlatım bozukluğu ya yukarıdaki gibi düzeltilebilir; ya da “sanat ve politika yönü” şeklinde düzeltilebilir. Çünkü Türkçede isim tamlamaların arasına sıfat girmez.

Öğrencilerin birkaçı sınava girememiş. (Y)

Öğrenciler(-den) birkaçı sınava girememiş. (D)

“**Birkaçı, bazısı bazıları...**” gibi belirsizlik zamirleriyle yapılan tamlamalarda, tamlama eki+In yerine +DAn eki gelmelidir.

Adapazarı halkı, depremden sonra birçok problemlerini çözmeyi başardı. (Y)

Adapazarı halkı, depremden sonra birçok problemini çözmeyi başardı. (D)

Yukarıdaki cümlede de tamlama hatası vardır. “**birçok problemler**”deki +ler çokluk ekine gerek yoktur. “**birçok**” sözcüğü zaten çokluk ifadesi taşımaktadır.

Siyasî, askerî ve ekonomi alanlarında görüştüler. (Y)

Siyasî, askerî ve ekonomik alanlarda görüştüler. (D)

Yukarıdaki cümlede “**siyasî, askerî**” kelimeleri sıfat olmalarına rağmen bir isim tamlamasının tamlayanları gibi kullanılmıştır. (**siyasî, askerî ve ekonomik alanlar**: Sıfat Tamlaması)

Tamlayan (sıfatlar) Tamlanan (isim)

“**Siyasî, askerî**, sözcükleri sıfattır, “**ekonomi**” sözcüğü ise isimdir. Bu tamlamada sıfat tamlamasının arasına isim olan (ekonomi) sözcük girmiştir. Bu sözcük “**ekonomik**” şeklinde sıfat yapılarak bu tamlamadaki anlatım bozukluğu giderilebilir.

3. 4. 2. Çatı Uyuşmazlığı ile İlgili Hatalar

Her ne kadar şehir dışına taşınmışsa bile beklenen rahatlığa kavuşulamamıştır. (Y)

Etken

Edilgen

Her ne kadar şehir dışına taşınmışsa bile beklenen rahatlığa kavuşamamıştır. (D)

Etken

Etken

Bu konular, iyice tekrarlamadan anlaşılmaz. (Y)

Etken

Edilgen

Bu konular iyice tekrarlanmadan anlaşılmaz. (D)

Edilgen Edilgen

Fakülteden çıkıp eve gidilirken, birkaç dolmuş değiştiriyormuş. (Y)

Edilgen

Etken

Fakülteden çıkıp eve giderken, birkaç dolmuş değiştiriyormuş. (D)

Etken

Etken

Yukarıdaki hatalı cümlelerde bulunan fiillerle fiilimsiler arasında çatı uyumsuzluğu vardır. Cümlelerde bulunan fiilimsilerle fiillerin ya etken çatılı ya da edilgen çatılı olması gerekir.

4. 3. Ek-fiil Eksikliğinden Kaynaklanan Hatalar

Kitap fuarındaki kitaplar oldukça pahalı ve alınabilecek gibi değildi. (Y)

Kitap fuarındaki kitaplar oldukça pahalı-y-dı ve alınabilecek gibi değildi.(D)

Ek-fiil

Ek-fiil

Yukarıda, hatalı cümlelerin birinci cümlesinde bulunan yüklem (pahalı) ek- fiili yoktur. İkinci cümlelerin ek-fiiline bağlandığında da olumsuz bir ifade (pahalı değildi.) ortaya çıkmaktadır. Bu da ifadeyi bozmaktadır. İfadeyi düzeltmek için birinci cümlelerin ek-fiili yazılmalıdır.

4. 4. Özne ile İlgili Hatalar

Kursa katılan öğrencilerin yaptığı el işlemleri sergide beğenildi ve bazı hediyelerle ödüllendirildi. (Y)

Kursa katılan öğrencilerin yaptığı el işlemleri sergide beğenildi ve öğrenciler bazı hediyelerle ödüllendirildi. (D)

Yukarıdaki hatalı cümle bağlı cümledir. İkinci cümlede özne yoktur. Birinci cümledeki özne ikinci cümleye uymamakta bu da anlatım bozukluğuna sebep olmaktadır.

Otomobilin benzini bitmiş, bir türlü çalışmıyordu. (Y)

Otomobilin benzini bitmiş, otomobil bir türlü çalışmıyordu. (D)

Yukarıdaki hatalı cümlede ikinci cümlelerin öznesi yoktur, dolayısıyla çalışmayan nedir, belli değildir.

Şiirinde bol bol abartılmış kelimeler seçmesi yüzünden hitabet havası taşımaktadır. (Y)

Şiirinde bol bol abartılmış kelimeler seçmesi yüzünden şiiirleri hitabet havası taşımaktadır. (D)

Özne

Yukarıdaki hatalı cümlede “hitabet havası taşıyan” nedir, belli değildir, özne eksikliği vardır. Bu da anlatım bozukluğuna sebep olmuştur.

Kimse ülkenin menfaatlerini düşünmüyor, kendisi için çalışıyordu. (Y)

Kimse ülkenin menfaatlerini düşünmüyor, herkes kendisi için çalışıyordu.(D)

“kimse, hiçbir” gibi belirsizlik zamiri özne olduğunda yüklem **olumsuz** olur

“herkes, hepsi” gibi belirsizlik zamiri özne olduğunda yüklem **olumlu** olur.

4. 5. Özne-Yüklem İlişkisi ile İlgili Hatalar

Teklik- Çokluk ve Kişi Uyuşmazlığından Kaynaklanan Hatalar

Özne teklik olduğunda yüklem teklik de olur; özne çokluk olduğunda yüklem de çokluk olur. Bu genel bir kuraldır.

Kardeşim okula gidecek. (D)

Özne (Teklik)

Yüklem (Teklik)

Orhan ve arkadaşları tiyatroya gidecekler (D)

Özne (Çokluk)

Yüklem (Çokluk)

Ancak özne insan dışında varlıksa -nesne, hayvan adları, organ adları, topluluk adları, isim fiiller, soyut kavramlar- özne çoğul olsa da yüklem tekil olur:

Evimizdeki kanaryalar ne güzel ötüyorlardı. (Y)

Özne (Çokluk) Yüklem (Çokluk)

Evimizdeki kanaryalar ne güzel ötüyordu. (D)

Kanat çırparak göğşe doğru hızla yükselen kuşlar gözden kayboldular. (Y)

Özne (Çokluk). Yüklem. (Çokluk)

Kanat çırparak göğşe doğru hızla yükselen kuşlar gözden kayboldu. (D)

Uyarı: 1. Eğer cümlede *kişileştirme sanatı* yapılmışsa bu kural uygulanmaz: “*Dağlar geçit vermiyorlardı.*” Burada ‘dağlar’ kişileştirilmiştir ve çokluk olarak yazılmıştır.

Uyarı: 2. Özne tekil olduğu halde *saygı göstermek* ya da *alay etmek* maksadıyla yüklem çoğul olabilir:

Vali Bey bugün gelecekler.

Özne (Teklik) Yüklem (Çokluk)

Küçük Bey bugün okula gitmek istemiyorlarmış.

Özne (Teklik) Yüklem (Çokluk)

Özne ile yüklem arasında **kişi** bakımından da **uyum olmalıdır**. Kişi bakımından uyumsuzluk, anlatım bozukluğuna sebep olur.

Aşağıdaki tabloda ve örneklerde **özne** ve **yüklem** arasındaki uyum gösterilmiştir:

ÖZNE	YÜKLEM
1. 2. Kişi (Ben, sen)	1.Çokluk şahıs
1. 3. Kişi (Ben, o)	1.Çokluk şahıs
1.2.3.Kişi(Ben, sen,o)	1.Çokluk şahıs
2. 3. Kişi (Sen, o)	2. Çokluk şahıs

Örnekler: **Ben ve sen yarın gideceğiz.**

Ben ve o yarın gideceğiz

Ben, sen, o yarın gideceğiz.

Sen ve o yarın gideceksiniz

Orayı görmeyen bir ben, bir sen, bir de kardeşin kaldı. (Y)

Özne (ben, sen, o) Yüklem 3. şahıs (O)

Orayı görmeyen bir ben, bir sen, bir de kardeşin kaldık. (D)

Oğlum ve ben, fırsat buldukça, Karadeniz’de balığa çıkar, balık tutardım. (Y)

Özne (ben, o) Yüklem 1. şahıs (Ben)

Oğlum ve ben, fırsat buldukça, Karadeniz’de balığa çıkar, balık tutardık. (D)

4. 6. Yüklem ile İlgili Hatalar

Genellikle sıralı veya bağlı cümlelerde yüklem eksikliği, öznenin tek yükleme bağlanması ifade bozukluğuna sebep olur.

Bir zamanlar ben de deli gibi sevdim; o bana dert, ben ona mutluluk verdim. (Y)

Yüklem

Bir zamanlar ben de deli gibi sevdim; o bana dert verdi, ben ona mutluluk verdim.

Yüklem

Yüklem

Bitki örtüsünden yoksun ve toprağı nemli olmayan bölgelerde rzgr ağındırması daha çok etkili olur. (Y)

Bitki örtüsünden yoksun olan ve toprağı nemli olmayan bölgelerde rzgr ağındırması daha çok etkili olur. (D)

O beni ikna iin bin türlü söz söylüyor, ben de onun sözlerini tereddütle karėılıyordum. (Y)

O beni ikna etmek iin bin türlü söz söylüyor, ben de onun sözlerini tereddütle karėılıyordum. (D)

4.7. Tmle Eksikliği ile İlgili Hatalar

Tmle eksikliği ile ilgili anlatım bozukluğu, genellikle sıralı veya bağlı cümlelerde ortak ge kullanırken görülür.

Ahmet dede, geleri evresine toplar, savağ hatıralarını anlatırdı. (Y)

Ahmet dede, geleri evresine toplar, gelere savağ hatıralarını anlatırdı. (D)

Tmle

Yukarıdaki hatalı cümlede dolaylı tmle eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Gelerin tecrübesizlikten, bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlarını cevaplayarak yönlendirdi. (Y)

Gelerin tecrübesizlikten, bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlarını cevaplayarak geleri yönlendirdi. (D)

Yukarıdaki hatalı cümlede nesne eksikliği (düz tmle) anlatım bozukluğuna sebep olmuğtur.

1. 5. Deyim Hataları

Deyimler kalıplağmığ sözlerdir. En az iki sözcüğün bir araya gelerek oluğturduğu anlatım biimidir, kelime grubudur. Deyimler atasözleri gibi anonimdir. Deyimlerdeki sözcükler değiğtirilemez, yerlerine bağka sözcükler getirilemez. Mesela, “süt dkmğ kedi gibi” deyimindeki “süt” sözcüğü yerine “su” sözcüğü getirilemez. Yani bu deyim “su dkmğ kedi gibi” şeklinde yazılamaz.

Doğmamığ yetimin hakkını yedirmem. (Y)

Tüyü bitmemiğ yetimin hakkını yedirmem. (D)

Yukarıdaki hatalı cümlede hem mantık hatası vardır, hem de deyimdeki asıl söz değiğtirilerek “tüyü bitmemiğ” yerine “doğmamığ yetim” denilmiğtir. Bu da anlatım bozukluğuna sebep olmuğtur.

Aşağıdaki cümlelerdeki anlatım bozukluklarını düzelterip yeniden yazınız.

İhtiyar adam, basamaklardan yukarı doğru ağır ağır çıkıyordu.

Siyasî gelişmeler hukûmete nasıl etki edeceği belli değil.

Doktor ona, iki günde bir, gûnaşırı, ilacını almasını söylemiş.

Festival süresince her gün düzenli olarak çıkacak olan “İlk Çekim” adlı siyah-beyaz dergi, sinemaseverlere ücretsiz dağıtılacak.

Yanlı ş bir şey yapsam da kızmaz; ama inanılmayacak kadar anlayışlıdır.

Bu aile hemen hemen, tam dört yıl sıkıntı içinde yaşıyor.

Eminim en sağlıklı kararı siz verecek gibisiniz.

Yazarın eserleri yeniden yayınlanıyor.

Tarım Bakanı bir haftalığına geçimini fındıktan sağlayan kasabaları, köyleri ziyaret edecek.

İzinsiz inşaata girilmez.

Hasta adama boş gözlerle bakıyordu.

O şehirde yaşamak istemiyordu.

Sanat ve politik yönden başarılı sayılırız.

Öğrencilerin birkaçı sınava girememiş.

Siyasî, askerî ve ekonomi alanlarında görüştüler.

Her ne kadar şehir dışına taşınmışsa bile beklenen rahatlığa kavuşulamamıştır.

Bu konular, iyice tekrarlamadan anlaşılmaz.

Kitap fuarındaki kitaplar oldukça pahalı ve alınabilecek gibi değildi.

Kursa katılan öğrencilerin yaptığı el işlemleri sergide beğenildi ve bazı hediyelerle ödüllendirildi.

Otomobilin benzini bitmiş, bir türlü çalışmıyordu.

Şiirinde bol bol abartılmış kelimeler seçmesi yüzünden hitabet havası taşımaktadır.

Kimse ülkenin menfaatlerini düşünmüyor, kendisi için çalışıyordu.

Evimizdeki kanaryalar ne güzel ötüşüyorlardı.

İMLÂ VE NOKTALAMA ÇALIŞMALARI

6. Mastar Eklerinin (-mak, mek; -ma, -me) Yazılışı

1. Fiillere gelen **-mAk** mastar ekinden sonra +a, +e, +ı, +i eklerinden biri gelirse mastar ekinin sonunda bulunan “k” ünsüzü yumuşar:

duymak+a (başladı)= duymağ+a (başladı)...

Ancak mastarlarda “ğ” sesi yerine “y”li yazılış son zamanlarda daha yaygınlaşmıştır:

duymak+a (başladı)= duyma+ya (başladı)...

2. Fiillere gelen **-mA** mastar ekinden sonra +a, +e, +ı, +i eklerinden biri gelirse mastar ekinden sonra araya kaynaştırma “y” ünsüzü girer:

alma-y-a ... duyma-y-a... sevme-y-e...